

MODÜL 14: BİR KARAR ALMA YÖNTEMİ OLARAK UZLAŞI (KONSENSÜS)

Modülün Hedef Kitleleri

- Öğretmenler
- Okul ve eğitim yöneticileri
- Maarif müfettişleri

Modülün Hedefleri

Oturumun sonunda katılımcılar;

- 1- Bir karar alma yöntemi olarak konsensusu tanıyacak,
- 2- Öğretim programında uzlaşının (konsensus) önemini fark edecek,
- 3- Konsensusa bağlı karar alma sürecini ve aşamalarını kavrayacak,
- 4- Konsensus türlerini tanıyacak,
- 5- Bir karar alma yöntemi olarak Konsensus (uzlaş) ile ilgili yapılabilecek etkinlik örneklerini tanıyacak ve kullanabilecektir.

Modülün Süresi

- 45 dk. sunu
- 90 dk. etkinlik

Gerekli Malzemeler

- Yansıtıcı,
- Çalışma Kağıtları “Mobius’a Düşüş” etkinliği için grup sayısı kadar “Ne yapacağız Problemler ve Haritası”
- Kalın uçlu keçeli kalemler (beyaz tahta kalemleri)
- Flipchart (Yazı Tahtası)
- Çalışma Kağıtları “Okyanusta Kaybolmak” etkinliği için kişi sayısı kadar “Denizde Kaybolmak Sıralama Tablosu ve Sahil Güvenlik Uzman Analizi”

Sunu Süreci:

- ✓ Modül aynı başlıktaki powerpoint sunusu ile birlikte ele alınmalıdır.
- ✓ Powerpoint sunusunda sunu süresi de dikkate alınarak düzenleme yada ekleme çıkarma yapılabilir.

Uyarı: Sunu sırasında konsensus sürecini sonlandıran vetonun özenli kullanılmasına, konsensusun çoğunluğun dediği olmadığına, her konuda uzlaş (konsensus) sağlanamasa bile tartışmaların sürdürülebilirliğinin önemine mutlaka vurgu yapılmalıdır.

ETKİNLİK SÜRECİ

Etkinlik 1 (Mobiusta Düşüş) Uygulaması:

- ✓ Etkinlik öncesinde hazırlıklarınızın tam olduğuna emin olunuz. Büyük karton, kalın uçlu keçeli kalem, kurşun kalem.
- ✓ 4-6 kişilik gruplar oluşturunuz.
- ✓ Problem durumlarını grup sayısı kadar çoğalttıktan sonra makasla ayırınız ve gruba karışık olarak bir zarfın içerisinde veriniz.
- ✓ Öykünün olduğu sayfayı ve haritayı grup sayısı kadar çoğaltarak gruplara dağıtınız.
- ✓ Bunun bir oyun olduğunu söyleyiniz. Ama sonunda demokratik vatandaşlık ve İnsan Hakları bakımından bir değerlendirme yapacağınızı söyleyiniz.
- ✓ Oyunda başarılı olmak için farklı düşünenlerle birlikte karar almanın gerekli olduğunu, problemlerin iyi tartışıldığı ve muhalif görüşlerinde dikkate alındığı zaman çok daha güzel sonuçların ortaya çıktığını vurgulayınız.
- ✓ Oyunda karar alma sürecine yön verecek olan Mobius öyküsü okunur. Yönergeler açıklanır.
- ✓ Oyun sürecinde sürecin doğru işlediğinden emin olmak ve tartışmaların verimli geçmesi için grubun arasında dolaşınız, kimi zaman masalarına kulak misafiri olunuz varsa sorularını cevaplayınız.
- ✓ Tüm gruplar çalışmalarını tamamladıktan sonra hamle sayılarını büyük kartona kalın uçlu kalemle yazınız.
- ✓ A ve B seçeneklerini birde yansıtıcıdan onlarla birlikte okuyarak anlamının ne olabileceği ile ilgili fikirleri alınır. Bilenler tebrik edilir.
- ✓ En son olarak hamle sayısına bağlı olarak “Ne tür bir grupsunuz?” sorunun yanıtları paylaşılır.
- ✓ Devamında süre kalmış ise öykünün devamındaki soruları tartışabilirsiniz.

Etkinlik 2 (Okyanusta Kaybolmak) Uygulaması:

- ✓ Etkinlik öncesinde hazırlıklarınızın tam olduğuna emin olunuz. Katılımcı sayısı kadar çoğaltma yapınız.
- ✓ 4-8 kişilik gruplar oluşturunuz.
- ✓ “Okyanusta Kaybolmak” başlıklı problem senaryosu ve “Okyanusta Kaybolmak Sıralama Tablosu” dağıtılır. Öykü okunduktan sonra bireysel olarak tablodaki birinci sütunu 15 dk içerisinde doldurmaları istenir.

- ✓ Bireysel çalışmalar tamamlandıktan sonra grup kararı esas olmak üzere grup olarak 2. sütunu 20 dk. içerisinde doldurmaları istenir.
- ✓ Sahil Güvenlik Uzman Analizi kartı dağıtılır. Oradaki sıralamayı 3. sütuna yazmaları sağlanır.
- ✓ 1 ve 3. sütunun farkı 4. sütuna, 2 ve 3. sütunun farkı 5. sütuna yazılır. (Artı eksi önemli değil. Önemli olan fark sayısıdır.)
- ✓ 4. ve 5. Sütunlardaki puanların toplamı alınır.
- ✓ Sonuç tablosundan puanların karşılıkları gösterilir.
- ✓ Zaman kalması durumunda etkinliğin süreci, amacı, kullanılabileceği yerler vb. konularda sorular sorabilirsiniz.

BİR KARAR ALMA YÖNTEMİ OLARAK UZLAŞI (KONSENSÜS)

Uzlaş (Konsensüs) Nedir?

Uzlaş, bir topluluğa dâhil üyelerin birbirine karşı olan davranış şekilleri, sahip oldukları roller, sorumluluk, görevler ya da bir konu hakkında bir anlaşmaya varmalarıdır.

Uzlaş (konsensüs) terimi, daha çok demokratik toplumlara özgü bir durumdur. Uzlaşın konusu kimi zaman ihtilafli sosyal bir probleme, kimi zaman bilimsel bir probleme, kimi zaman da dini bir tartışmaya ilişkin olabilir.

Uzlaş, ortak ve özgür irade temelinde, bütün muhatapların kabul edebileceği kararlar alabilmektir.

Uzlaş sağlanırken azınlıklar yada muhalif düşünce ve görüşler yok sayılmamalıdır. Bu durum azınlık yada muhalif grubun uzlaşından ayrılmasına yada uzlaşmayı veto etmesine neden olabilir.

Demokratik yöntemlerin çoğunluk sisteminde, azınlık olanlar hesap dışı kalır. Çoğunluk sisteminde bireysel kanıların oluşması imkânsızlaşır ve herkes için en uygun olan çözümler üzerine düşünülmez.

Böylece uzlaş (konsensüs), karşılıklı dinlemek, kabul etmek ve belki de anlamak yoluyla farklılıkların olumlu biçimde değiştirilmesi imkanını içinde barındırır. Karar alma sürecinde işbirliği ve herkesi dikkate alma iradesiyle konsensüs (uzlaş), çoğunluk sisteminden belirgin olarak farklıdır.

Uzlaş (konsensüs) prosedüründe tüm endişeler, itirazlar, rasyonel veya duygusal argümanlar ciddiye alınır. Yani içerikle ilgili sorunların duygusal endişelere göre öncelik taşıdıkları gibi bir itiraz hiyerarşisi yoktur.

Uzlaş (konsensüs); eşit erk düzleminde bulunanlar arasında mümkündür.

Konsensüs (uzlaş) prosedürü mucizeler yaratmaz. Ama tahakkümsüz ve şiddetten arınmış bir toplum için vazgeçilmezdir.

İnsan hakları ve vatandaşlık eğitimi bakımından konsensüse (uzlaşuya) dayalı karar alma; öğrencilerin konuşma, dinleme, tartışma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve karar alma becerilerini geliştirmektedir. Bu tartışmalar öğrencilerin ön yargısız, hoşgörülü ve açık fikirli olmalarına; konuşma, dinleme ve karar verme becerilerine önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca uzlaş (konsensüs) arayışı içerisinde olmak ve sorunları tartışmak sorunların şiddet dışı ve demokratik yollarla çözümlenmesi sürecinde önemli bir kazanımdır.

2013 öğretim programının (Ortaöğretim) genel amaçlarında bu bağlamda; “Yaşamın her alanında barış ve uzlaş kültürünün oluşması ve gelişmesine katkı sağlayarak çatışmalara barışçıl çözümler aramaları,” ifadesine yer verilmiştir.

Bu amaç ise öğretim programının 5 temasından birisi olan “Barış ve Uzlaşma” temasında özellikle karşılık bulmaktadır. Uzlaş aynı zaman programda öğretilmesi öngörülen kavramlar listesinde verildiği gibi beceri olarak da ele alınmıştır. Beceri eğitimi uzun soluklu ve tekrar gerektirmektedir.

Fikir birliği yoluyla kararlar almak çok uzun ve yorucu bir süreçtir. Özellikle İnsan Hakları ve Demokratik Vatandaşlık eğitiminde kimi konuların ihtilafli olması bu süreci daha da zorlaştırmaktadır. Uzlaş (konsensüs) ya da tartışma süreçlerinde tartışanların çok iyi iletişim becerilerine sahip olması gerekir. Grup üyelerinin diğer insanların ihtiyaçlarına karşı hassas olmasını ve hayal gücünü, güveni ve sabrı gerektirir. Konular ancak alay edilme yada sansüre uğramama korkusu olmadan dürüstçe irdelenir, fikirler irdelenir. Böyle bir oramda insanlar mantıklı buldukları bir görüş üzerine kararlarını değiştirmekte kendilerini serbest hissedebilirler.

Bir tartışmada yada müzakerede iki temel anlayış vardır. Bunlar bütünleştirici müzakere ve dağıtıcı (yıkıcı) müzakere. Bütünleştirici müzakerede taraflar hem kendilerinin hem de karşı tarafın beklentilerini en üst düzeyde karşılamaya çalışırlar. Kazan-kazan türü bir anlaşmaya varmak için yaratıcı problem çözme yollarını kullanırlar. Dağıtıcı yada yıkıcı yaklaşımda ise diğerinin kaybı pahasına kendi beklentilerinin en üst düzeyde karşılanması için mücadele eder. Bu anlayıştaki mücadele şeklinde üyeler kazan-kaybet türü bir çözümden yanadırlar.

Her konuda -belki de çoğunda- uzlaş (konsensüs) sağlamak çok mümkün değildir. Ancak tartışmalı konularda sonuca ulaşmak yanında tartışmanın sürdürülebilirliği, konuşulabilirliği de çok önemli bir kazanımdır.

KONSENSÜS (UZLAŞI) PROSEDÜRÜN BASAMAKLARI

1.Sorunun tüm yönleri ile açıklama: Bilgi düzeyini eşitlemeye yönelik olarak sorunun tüm ayrıntıları ile ortaya konulması.

2.Karar konusunun netleştirilmesi: Neye ilişkin karar verileceğinin çok net ve ayrıntılı biçimde belirlenmesi.

3.Konuya ilişkin görüşlerin açıklanması: Bu aşamada tartışma yapılmaz ancak anlamaya yönelik sorular sorulur. Herkes, olabildiğince birinci tekil kullanarak söz alır ve herkesin eşit konuşma zamanına sahip olmasına dikkat eder. Ötekiler dinlemeye ve anlamaya yoğunlaşır.

4.Beyin fırtınası: Olası çözüm önerileri sunulur. Her şey mümkündür, sınırlama yoktur.

5.Önerilerin derlenmesi ve tartışılması: Öneriler başlıklar altında toplanır ve tekrar okunur. Her öneri avantajları ve dezavantajlarına göre değerlendirilir. Bu aşamada, çeşitli olanakların yarışdırılması değil; ortaklıkların ve kısmi ayrışmaların tespit edilmesi önemlidir.

6.Konsensüs (Uzlaş) önerisinin oluşturulması: Bu aşamada bir konsensüs önerisi formüle edilir.

7.Konsensüs (Uzlaş) Önerisinin değerlendirilmesi: Herkes konsensüs basamaklarına dayanarak formüle edilen öneriye dair fikrini söyler. Bir konsensüsün mevcut olup olmadığına bakılır. Eğer konsensüs sağlanmışsa devam edilir. Şayet bir konsensüse varılamamışsa 4. maddeye geri dönülür.

8. Konsensüsün (Uzlaşının) uygulamaya konması: Varılan sonuç bir kez daha ifade edilir ve itirazı olup olmadığı sorulur. İtirazlar varsa çözümlenmeye çalışılır. Yoksa sorumluluklar üstlenilir ve kimin, neyi, nasıl, nerede ve ne zaman yapacağı belirlenir.

9. Çözümün gözden geçirilmesi: Belirlenmiş bir zamandan sonra çözüm tekrar gözden geçirilir. Neler gerçekleştirildi, ne gibi sorunlar ortaya çıkıyor, yeni bir eylem ve karar alma gereksinimi var mı?

KONSENSUS (UZLAŞI)ÇEŞİTLERİ

Birinci sınıf uzlaş (konsensüs) “çözüm önerisini onaylıyorum” herkes bu yönde tavır aldığıında, koşulsuz olarak hemfikir olunmuştur, varılan çözümden herkesin ihtiyaçları dikkate alınmıştır.

Koşullu uzlaş (konsensüs) “ciddi endişelerim var ama çözüm önerisini onaylıyorum” bu durumda varılan en uygun çözüm olmamakla birlikte, kişinin ihtiyaçlarına ve çıkarlarına doğrudan aykırı değildir. Varılan karar kişinin uyması mümkündür. Var olan endişeler gerekirse sonra gündeme gelebilir.

Veto “bu karar benim temel görüşlerime aykırı, yaşama geçirilmemelidir” bu durumda bir uzlaş (konsensüs) sağlanamamıştır ve karar alınamaz. Grup bloke edilmiştir. *Bir birey, vetosuyla grup üzerinde büyük bir güce erişir. Bu nedenle vetoyu kullanırken dikkatli ve sorumlu davranmak gerekir.*

Gruptan ayrılmak “temel endişelerim grup tarafından kabul edilmedi. Gruptan ayrılıyorum.” Herkesin onaylayabileceği bir çözüm bulunamamış ve uzlaş (konsensüs) prosedürü başarısız olmuştur.

Kenarda durmak “kararı onaylamıyorum ama bloke etmek de istemiyorum.” Burada bir kişi kendisini dışarıda tutar ama gruptan ayrılmaz. Onaylamadı için söz konusu eyleme katılmaz. Yine de grubun üyesi olarak kalır. Ancak bu durumda da uzlaş (konsensüs) sağlanamamıştır.

Sonuç olarak gerçekleşmiş bir grup uzlaşısında (konsensusunda) kişi kendisini aşağıdaki 5 pozisyondan birinde bulabilir:

- Bu çok iyi bir fikir ve tamamen destekliyorum (Tam katılım)

- Bazı çekincelerim var ama destekleyeceğim (Destek)
- Ciddi çekincelerim var ama kabul edebilirim (Kabul)
- İtirazlarım var ama bununla yaşayabilirim (Tolerans)
- Bunu yapamam, ama grubun bunu yapmasında onu durdurmayacağım (Kenarda durma)

KAYNAKLAR:

- 1) Törnüklü, A., Kaçmaz, T., İkiz, E. ve Balcı, F. (2009). **Anlaşmazlıkların Çözümü , Müzakere ve Akran-Arabuluculuk Eğitim Programı**. Maya Akademi:Ankara.
- 2) **First Steps : A manual for starting Human Rights Education** http://www.hrea.org/erc/Library/First_Steps/part4_eng.html (Erişim Tarihi: 03/12/2013) **What Now? Activity adapted from p.19 of Understand the Law 1994, The Citizenship Foundation.**
- 3) Uluslararası Af Örgütü. (2002), **İlk Adım: İnsan Hakları Eğitime Başlangıç İçin El Kitabı** (Çev: İ. Üstüner ve G.G. Ataman),İstanbul.
- 4) <http://www.wri-irg.org/es/node/15245> (Erişim Tarihi: 03/12/2013)
- 5) **Bir karar alma yöntemi olarak konsensus** <http://www.siddetsizlik.org/konsensus.html> (Erişim Tarihi: 03/12/2013)
- 6) Brander, P., Oliveira, B., Gomes, R., Ondrackova, J., Keen, E., Surian, A., Lemineur, M-L. and Suslova, O. (2002). **Compass a manual on human right education with young people**. In P., Keen E. and Lemineur M-L. (Eds). Germany:Council of Europe.
- 7) Graham Knox, “Lost at Sea” http://insight.typepad.co.uk/lost_at_sea.pdf (Erişim Tarihi: 07.10.2014)
- 8) **Decision by Consensus – Lost at Sea** <http://atiwb.nic.in/Module9%20Lost%20at%20Sea.pdf> (Erişim Tarihi: 07.10.2014)